

SLUŽBE I STRUKTURE U CRKVI

BONO ZVONIMIR ŠAGI
Kapucinski trg 7
42000 VARAŽDIN

Izlaganje na znanstvenom skupu
Primljeno 24. 1. 1996.
UDK 262

Sažetak

I majuci u vidu nastanak i povijesni razvitak službi i struktura u Crkvi, u članku se nastoji ukazati na one momente koji mogu crkvene službe i strukture sada i ovdje učiniti djelotvornijima. Analizom najvažnijih crkvenih stvarnosti želi se pokazati kako, unatoč kanonskoj određenosti crkvenih službi, njihova djelotvornost zahtijeva i njihovu stalnu prilagodbu, pa i danas. Ukazuje se na činjenicu da se ishodište svakog promatranja, prepoznavanja i pravilnog vrednovanja crkvenih struktura i službi nalazi u samoj spoznaji naravi Crkve kao zajednice i njezinih izvornih zadaća u svijetu, njezine služiteljske uloge za spas ljudi. Kratko se opisuje povijesni proces i na kraju službe u suvremenom kontekstu: stalni đakoni, trajno ustanovljene crkvene službe i službe povjerene laicima, pastoralne službe u širem smislu te mogućnosti i problem žene u crkvenim službama. Trebalo bi razvijati duh sudjelovanja u crkvenom služenju po određenim službama. U tom smislu čini se da je po župama potrebno afirmirati pojam i strukturno mjesto župnog suradnika.

1. UVOD

U ovom izlaganju valja se odrediti: govoriti o crkvenim službama i strukturama sa stajališta sadašnjega crkvenog uređenja, koje je sadržano u Zakoniku crkvenoga prava iz 1983. ili dati panoramski prikaz oblikovanja crkvenih službi i struktura tijekom povijesti. Opća tema ove Zimske katehetske škole sugerira da se zadržimo na situaciji u prvobitnoj kršćanskoj zajednici. No mi ćemo ipak krenuti šire, više pastoralno-praktičnim putem. Morat ćemo, dakako, imati u vidu i sadašnje crkveno pravno uređenje i povijesnu dinamiku, ali ćemo više ukazivati na one momente koji mogu crkvene službe i strukture *sada i ovdje* učiniti djelotvornijima. Pokušat ćemo kroz analizu najvažnijih crkvenih stvarnosti pokazati kako, unatoč kanonskoj definiranoj crkvenih službi, njihova djelotvornost zahtijeva i njihovu stalnu prilagodbu.

Možda nije pretjerano kazati da nijedna tema suvremene ekleziologije nije tako vruća i izazovna kao upravo tema o strukturama i službama. Kako i ne bi, kad se upravo na području struktura najkonkretnije očituje sva složenost božansko-ljudske naravi Crkve, njezina otajstvena bit i vidljivo ostvarenje; povijesna kontingencija i vječno određenje, dinamika ulaženja u promjenljivi svijet, mudra prilagodba vremensko-prostornim uvjetima i postojana vjernost temeljnoj zadaći "predati što je i primila od Gospodina" (usp. 1Kor 11,23). Preko struktura i službi Crkva se, u svojoj povijesnoj dinamici, najvidljivije identificira u svijetu, preko struktura i službi ona je uspješna ili manje uspješna izvršiteljica poslanja što ga je od svoga Gospodina primila. No, budući da ljudski elementi baš na tom području izbijaju na poprište i po svom negativnom i grijешnom svojstvu, otvaraju se uvijek nova pitanja i

stvaraju problemi. Tu se Crkva pojavljuje uvijek i kao nedovršena gradnja. Zato govor o crkvenim strukturama zapravo nikad posve ne prestaje, on se u svakoj epohi odvija na ovaj ili onaj način. Kao što možemo kazati da Crkva stalno raste u vlastitoj samospoznaji, tako možemo kazati da je i u stalnom preispitivanju svoje institucionalne i strukturne pojavnosti. Načelo "Ecclesia semper reformanda" najprije se odnosi na službe i strukture. Danas se u analizama crkvenog života sve češće govori i o dvostrukoj krizi: krizi identiteta i krizi struktura.

2. ŠTO SU CRKVENE SLUŽBE

Najprije treba reći da crkvene službe pripadaju u crkveno ustrojstvo, koje je izvorno hijerarhijsko. Koncilska ekleziologija smatra da je hijerarhijsko ustrojstvo crkvenog služenja (službi) proizašlo iz Kristove volje. Prema tome crkvene službe kao strukture ne mogu ustanoviti svojom voljom ni zajednica odozdo, po čistom demokratskom principu, ni one koje nisu izravno od Krista ustanovljene. Unutar toga crkvenoga hijerarhijskog ustrojstva Zakonik kanonskoga prava iz 1983. ovako definira službu (officium): "Crkvena je služba svaka zadaća, trajno ustanovljena bilo božanskom bilo crkvenom uredbom, koja se vrši u duhovnu svrhu" (can. 145 § 1)¹. Pod zadaćom se misli skup funkcija (obveza i prava). Podrazumijevaju se dvije vrste službi: one koje se dobivaju po sakramentu Svetoga reda i one koje Crkva tijekom vremena ustanovljuje. "Hijerarhijske službe u crkvenoj zajednici imaju tu osnovnu funkciju da kroz njih spasiteljski čin biva sakramentalno i povijesno prisutan svakoj generaciji."² No hijerarhijsko crkveno ustrojstvo i formalno ustanovljenje ne priječi put odozdo kojim iz pastoralnih potreba zajednice (vjerničkog mnoštva) dolazi do svijesti o zadaćama što ih treba uobličiti u crkvenu službu. Posebno pak svijest o načinu kako se službe izvršavaju i kako se nosioci službi statusno smještaju u zajednici.

3. ISHODIŠTE: SAMOSPOZNAJA CRKVE KAO ZAJEDNICE

Ishodište svakog promatranja, prepoznavanja i pravilnog vrednovanja crkvenih

strukture i službi nalazi se u samoj spoznaji naravi Crkve kao zajednice i njezinih izvornih zadaća u svijetu, njezine služiteljske uloge za spas ljudi. Crkva je u tom smislu dužna, na svim svojim razinama, promišljati svoje konkretno, u svakoj pojedinoj povijesnoj situaciji vidljivo samoostvarenje. Samospoznaja Crkve u suvremenom svijetu bila je i jest zadaća ne samo Drugoga vatikanskog koncila nego i svih pokoncilskih godina. Pavao VI. je to izrazio riječima: "...danas je čas kada Crkva mora većma produbiti svijest o samoj sebi, ... da se obnovi, tj. da ispravi sve one promašaje što ih njezini članovi počinise i na koje joj njezina svijest, to ogledalo njezina uzora, Krista, ukazuje i osuđuje ih (...) da uspostavi odnos sa svom zajednicom čovječanstva."³ Ta se pak samospoznaja mora događati u vremenu i prostoru, na svim razinama, sve do svakog pojedinog kršćanina, pa se i ne može odjednom dogoditi. Radi se o procesu u kojem treba sudjelovati. Slika Crkve u njezinu povijesnom vidu nije nikad sasvim završena. Ona se neprestano slika. U tom slikanju sudjeluje s Duhom Svetim cijela zajednica i svaki njezin član. Ipak su zadane neke crte toga lica, po kojima se ona uvijek prepoznaje kao Kristova.

Možemo reći da su bitne spoznaje: Crkva - Otajstvo (LG I. gl.); Crkva - Narod Božji (LG II. gl.). Te dvije spoznaje kažu da je Crkva stvarnost drukčija od svake druge stvarnosti na svijetu, ne može se dokraja razumom obuhvatiti, već se u nju vjeruje, ona je vidljiva, ali se ne iscrpljuje u vidljivom, jer u njoj i po njoj djeluje sam Bog, polazi iz unutrašnjeg trojstvenog života Božjega, a ostvaruje se povijesno u osobama koje tvore vidljiv Narod Božji.

Ne ulazeći dublje u teološka razlaganja u vidu službi i služiteljske crkvene uloge najprije valja zadržati spoznaju da je Crkva vidljiva zajednica osoba koju povezuje je-

¹ Cjeloviti komentar kanonskih propisa o crkvenim službama vidi u: J. BRKAN, *Crkvene službe*, u: "Služba Božja", 35(1995)3-4, str. 211-266.

² T. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti II*, KS, Zagreb 1982, str. 281.

³ ECCLESIAM SUAM, br. 10-13, izd. KS - D 54, Zagreb, 1979.

dinstven cilj i zajedničko djelovanje; u toliko je ona sama određena službama ili, da se tako izrazim, toliko je djelatna struktura. Istina, Crkva je najprije otajstvo, stvarnost vjere, pa je crkveno zajedništvo također stvar vjere, ali se očituje u vidljivim sociološkim tvorbama, premda se ne može nikad sasvim svesti na sociološko. Budući da je po svom poslanju služiteljica, svi njezini članovi sudjeluju u poslanju prema različitosti darova i službi (usp. Ef 4,7-16).

U toj svezi sa svojom djelotvornošću (funkcioniranjem), duhovna, otajstvena zajednica dobiva u sociološkom smislu vidljivu strukturu, jer joj je potrebna neka organizacija, koja se tijekom vremena stalno dograđuje. Sociološkim ostvarenjem Crkva dobiva vidljiv oblik. Potrebno je zato uočiti razliku pojma *društvo* od pojma *zajednica*, da bismo mogli uvidjeti kako su se u sociološkom smislu oblikovale crkvene strukture tijekom povijesti. Naglasak na zajednici potreban je kako bi se istaknula svijest da su u Crkvi svi pozvani na služnje, na sudjelovanje u jedinstvenom poslanju. Crkvena zajednica je pozvana i poslana da poslužuje ljude onim što je od svoga Gospodina primila. Zato se njezina djelatnost koja se obično trostruko artikulira (naviještanje, posvećivanje, upravljanje) sva vrši u znaku služenja. Sve se službe u određenom smislu moraju shvatiti kao *dijakonija*, kao služenje. To znači da je manje važan sâm status nositelja službe i njegov položaj unutar zajednice, što je inače u svakom društvu važno. U prvim kršćanskim zajednicama službe su zato i po svom nastajanju i po svojoj ulozi bile jednostavan izraz onoga što je proživljavala i po čemu se iznutra izgrađivala kršćanska zajednica. To su bile evanđeoske vrednote. Svrha službi bila je što vjernije prenijeti i učiniti dostupnim sve što je Krist stekao za ljude. U prvo se vrijeme crkvena zajednica jasno razlikovala po svojoj funkcionalnoj svrsi od svjetovnog društva, iako je bila svjesna da je unutar ljudskog društva kao kvasac (usp. Mt 13,33) ili kao sol (usp. Mt 5,13).

No, kad se je Crkva našla unutar tzv. kršćanskoga društva, sve se više počela izgrađivati u slici *savršenog društva*, nalik

državi, što je uvjetovalo i način organizacije njezinih institucija, u kojima je sada bio više naglasak na vlasti, a manje na služenju. U crkvenoj organizaciji (instituciji) nije više bila dovoljno uočljiva razlika od svjetovnog društva. Takvo gledanje na Crkvu došlo je do vrhunca tijekom srednjega vijeka. Tu je problematiku M. D. Chenu sažeto ovako opisao: "Već četiri stoljeća pa i u pripravnim koncilskim shemama crkveni život se definirao prema shemi društva, 'savršenog društva'. Zatim, usporedo s izradom koncilskih tekstova ta se definicija preinačila u kategorije zajednice i zajedništva... Crkva je npr. u prvom redu zajednica u kojoj se nastavlja misterij Krista. Unutar te zajednice ustanovljene su službe u kojima vlast, bez obzira na moguću zlouporabu, treba biti prožeta bratstvom, a funkcije nisu heterogene i opresivne superstrukture, već istobitne službe unutar hijerarhijske zajednice."⁴ Za povratak na izvorno shvaćanje crkvenih službi kao služenja u zajednici, i kroz zajednicu za svijet, treba također ispravno shvaćati i vrednovati odnos i položaj crkvene zajednice prema svjetovnom društvu, odnosno prema državi. "Crkva nije nadljudsko *savršeno društvo*, potpuno neovisno o svjetovnoj stvarnosti, napose o drugom *savršenom društvu*, koje je država. Crkva je Crkva u svijetu i za ovaj svijet, u službi kraljevstva Božjega. Crkva se treba konfrontirati s društvom ne kao nešto izvan njega, nego kao s jednim od konstitutivnih elemenata vlastite egzistencije: ukoliko je Crkva koja živi u *povijesti* i u ljudskom društvu."⁵

Ako crkvenu zajednicu uistinu počnemo promatrati kao vidljivo, konkretno ostvarenje (događanje) otajstvenog zajedništva u povijesti, za pastoral kao ukupnu crkvenu djelatnost postaje važno da se shvati i kao izgradnja zajednice. Kao što kaže bečki profesor pastoralne teologije Paul M. Zule-

⁴ M. D. CHENU u: Jacques DUQUESNE, *Intelektualac u slobodi*, KS, Zagreb 1979, str. 104. i 105.

⁵ Norbert GREINACHER, *L'identità cattolica nella terza epoca della storia della chiesa*, u: "Concilium" 30(1994)5, str. 764s.

hner "načelo zajednice naznačuje cilj. Život koji dovodi do cilja kršćanske zajednice zove se *oikodome*", gradnja 'kuće', životnog Božjeg prostora, izgradnja zajednice. Danas je izgradnja zajednice urgentan zadatak, jer postkršćanska kultura ne garantira više automatsko prenošenje vjere na sljedeću generaciju i posljedično ekleziogenezu u njezinu krilu."⁶ To znači da nam strukturalizacija Crkve, oblikovanje službi i svekoliko služenje postaju prvorazredno važno. No pita se na kojoj se razini Crkva najbolje izražava kao zajednica. Koje su crkvene strukture najvažnije. Njih je iznjedrila crkvena povijest. Tako dolazimo do mjesne (partikularne) Crkve, pa i do župe, ali i do više novih pitanja te potrebnih nijansi u poimanju zajednice, da bismo mogli u pastoralu dobro znati što znače praktični zahtjevi za izgradnju kršćanske zajednice ili crkvenog zajedništva.

4. STRUKTURE I SLUŽBE U POVIJESNOM PROCESU

Ove spoznaje o naravi Crkve i o zajedništvu bile su nam potrebne da bismo mogli uvidjeti smisao modela crkvenih zajednica i njihovih razlika tijekom povijesti počevši od prvobitne kršćanske zajednice koju opisuju Djela apostolska, te oblikovanje i ulogu službi, njihovih statusnih i drugih određenja u crkvenoj zajednici i u ljudskom društvu. Stvaranje crkvenih struktura povijesni je proces. Mi ga ovdje iznosimo tek u natuknicama. Isus sâm je za vrijeme svoga javnog djelovanja oko sebe okupio malu zajednicu učenika (među njima su bile i žene - usp. Lk 8, 2-3) i od njih odabrao i ustanovio Dvanaesticu (usp. Lk 6,12-16; Mk 3,13-19). To bismo mogli nazvati prvom jezgrom crkvene strukture. Poslije Isusova uskrsnuća Dvanaestorica su se, kao prvi svjedoci, našli pred zadatkom da prema volji Kristovoj organiziraju zajednicu onih koji su njihovu propovijedanju povjerovali i okupili se. Od tog momenta počinje povijesni proces strukturiranja (institucionaliziranja) Crkve. Tijekom prvog stoljeća možemo zamijetiti više etapa strukturiranja zajednice po službama. Može se kazati da baš potreba za formiranjem službi uvjetuje i

svekoliku crkvenu strukturu.⁷ Crkva je u početku uistinu "malo stado" (usp. Lk 12,32), živi i razvija se, oslonjena na vjerničke obitelji. Sva je izgrađivana u slici male zajednice. Svi su braća i sestre, sve im je bilo zajedničko, nitko ništa nije smatrao svojim (usp. Dj 4,32). Porast broja članova, poslovi i zadaci diktiraju potrebu da se ustanove neke službe. One se osnivaju radi služenja. To su sedmorica muževa, određeni za svagdanje služenje (Dj 6,1-3). Nakon što su osnovane kršćanske zajednice i po drugim gradovima, vidimo da se organiziraju shodno svojim mjesnim uvjetima. Službe se još jasno ne razlikuju u zajednici, još nemaju statusnu vrijednost. Taj proces organiziranja dobiva sve izrazitiji institucionalni značaj postupno, koliko je svijest crkvenosti prelazila iz malih, mjesnih zajednica, tj. Crkve koja se doživljavala u malom ambijentu, u svijest Velecrkve, kad su se pokazale sve jasnije potrebe za međusobnim usuglašavanjem. Proces je intenzivan sve do druge polovice 3. stoljeća.⁸ U tom se razdoblju konačno oblikovao kler i Velecrkva je dobila dvodjelnu strukturu.

Već tokom drugog stoljeća iskristalizirala se jasno trojakost službi i njihova hijerarhičnost (đakon, prezbiter i biskup), a tokom trećeg stoljeća razvile su se još i niže službe. Sve je to sačinjavalo kler.

Sve to vrijeme postoje i ženske crkvene službe, udovice, đakonise. One se spominju već u Poslanicama (usp. 1Tim 3,11; 5,3; Rim 16,1-2), a kasnijim se razvojem monarhijskog episkopata i klera kao zasebnog staleža, što se događa tijekom 2. i 3. stoljeća, sve više suzuju i na kraju posve gube. Služba udovice dosta je nejasna, a nešto je jasnija služba đakonise. Možemo reći da je đakonisa u kršćanskoj zajednici, bar na Istoku, predstavljala hijerarhijski stupanj iza đakona, ispred udovica i djevice. Đakonise se bave katehezom žena u pripravi na krst,

⁶ Paul M. ZULEHNER, *Teologia pastorale 2*, Queriniana, Brescia 1992, str. 138.

⁷ Sustavno o tome: André LEMAIRE, *I ministeri nella Chiesa*, EDB, Bologna, 1977.

⁸ H. JEDIN, *Velika povijest Crkve I*, KS Zagreb, 1972, str. 376-386.

sudjeluju kod njihova krštenja i poslije krštenja ih pomažu da ustraju u vjeri, posjećuju žene po kućama, posebno bolesne, siromašne i stare.⁹ Ne možemo ovdje ići u поблиže opisivanje te službe¹⁰, tek možemo kazati da se đakonisa u Crkvi dosta dugo održala. Postoje razlike u nazivu, miješa se naslov i služba pa se ne zna da li je jednako bila prisutna i na Zapadu kao i na Istoku. Spomen na tu službu seže i na Zapadu sve do 13. stoljeća.¹¹

Usporedo s artikuliranjem hijerarhijskih stupnjeva i strukturiranjem klera, odnosno kleričkog staleža, a napose razvitkom nardarbinskog sustava (crkvenih posjeda, vezanih uz službe) ide proces umanjivanja značenja nižih, nezaređenih službi, onih koje bi mogli obnašati i laici, pa tako i potpunog isključivanja žena iz službe kulta. Konačno je dvodjelna struktura Crkve kanonskim propisima posve isključila ne samo ženu iz klera, a to znači od svake artikulirane crkvene službe, koje su rezervirane za kler, nego je isto tako isključila i ukupni laički dio Božjega naroda.

Uzmemo li sada pouku od toga povijesnoga procesa, mogli bismo zaključiti da se on ne mora zaustaviti ni na 3. stoljeću, ni na Decretalima Grgura IX. (1234.) ni na CIC 1917. pa ni na CIC 1983., tj. da nijedno pravno određenje crkvenih službi nije sasvim definitivno, bar u onome što nije božanskoga prava. To vrijedi i za uključenje žena, bar u nezaređene službe kulta. Budući da taj proces, kako smo utvrdili, polazi od njih i napaja se pastoralnim potrebama, tj. potrebama života i djelovanja zajednice u interakciji s određenim društvom, u određenoj kulturi, on se i danas može jednako legitimno odvijati.

5. SLUŽBE U SUVREMENOM KONTEKSTU

Drugi vatikanski koncil svojom ekleziologijom, novim licem Crkve, kako smo to u glavnim crtama već naznačili, otvara put novom uređenju života crkvene zajednice u kojoj će više doći do izražaja služiteljski oblik svih institucija i službi.¹² Pojam se službe ne može svesti samo na one koje su za stalno u Crkvi ustanovljene. Služba se na svoj način pretvara u dijakoniju u kojoj sud-

jeluje cijela zajednica. Otvara se zato put i mogućem novom procesu strukturiranja Crkve. Dakako, pojavljuju se i problemi, osobito glede udjela žena u trajno ustanovljenim crkvenim službama, posebno u onima sakramentalnoga karaktera; o tome ovdje ne možemo iscrpno govoriti. Svakako je porasla tendencija da sav Božji narod bude djelotvornije uključen u poslanje Crkve. U tom smislu koncilski konstitucija o Crkvi kaže: "Pastiri znaju da nisu od Krista ustanovljeni da sami preuzmu svu spasonosnu misiju Crkve prema svijetu, nego da je njihova uzvišena služba tako pastijernike i tako nadzirati njihove službe i karizme da svi jednodušno sudjeluju na svoj način za opće dobro" (LG 29). Koncil je, dakle, otvorio vrata i novom profiliranju hijerarhijskih službi, posebno načina kako se one u praksi postavljaju (izbor ili imenovanje) i izvršavaju, a njihovi nositelji statusno smještaju unutar zajednice, u kojoj vrijedi pravilo da su svi krštenici, bez obzira na službe, jednakog temeljnog dostojanstva. Službe su dužnosti, ne donose novi stupanj temeljnog dostojanstva. Treba svakako voditi računa o teološkoj činjenici da se, osim na službu đakona, svećenika, biskupa i službe za stalno u Crkvi ustanovljene, polje služenja proteže jako široko. Mislim da posebno treba spomenuti redovnike i redovnice koji formalno po sadašnjem crkvenom pravu nisu u strogom smislu službe, a nisu ni laici, ali de facto vrše najrazličitije službe u Crkvi. Njihovo je strukturno mjesto ostalo nepotpuno

⁹ Adalbert HAMMAN, *Vita liturgica e vita sociale*, Jaca Book, Milano 1969, str. 178.

¹⁰ Više o ženskim službama u: B. Z. ŠAGI, *Laici i svjetovna dimenzija Crkve*, KS, Zagreb 1995., str. 229-245.

¹¹ Suzanne TUNC, *Breve histoire des femmes chrétiennes*, Cerf, Paris 1989., str. 289.

¹² Na samom Koncilu je u pitanju struktura ostalo dosta nedorečenosti što je ostavljeno za pokoncilsku provedbenu regulativu, u stvaranju kanonskoga Zakonika, pa je zato i dosta nesporazuma - usp. Knut WALF, *Lacune e ambiguità del Vaticano II*, u: *L'ecclesiologia del Vaticano II: dinamismi e prospettive* (a cura di G. ALBERIGO), EDB, Bologna 1981., str. 187-201.

riješeno i poslije najnovije sinode o redovnicama (1994.).¹³

a) Stalni đakoni

Mislim da kao novost treba posebno spomenuti službu stalnog đakona koji može biti i oženjen čovjek. U praksi latinske Crkve tijekom vremena đakonat je ostao samo kao stupanj do svećeništva. Koncilna konstitucija o Crkvi ga ponovno uvodi kao stalnu hijerarhijsku službu, kad kaže: "đakonat će se moći u budućnosti obnoviti kao posebni i trajni hijerarhijski stupanj... i moći će se podijeliti ljudima zrelije dobi i ako žive u braku..." Konkretno uvjete (izobrazba i sl.) određuju biskupske konferencije (kan. 236). Takav je đakon klerik i inkardinira se u pojedinu mjesnu Crkvu ili je pripadnik nekog kleričkog redovničkog instituta (kan. 266). Prema tome, pojedini biskupi bi mogli zarediti oženjene đakone. Takvih đakona u svijetu već ima dosta. Koliko ih ima u nas, ne znam. Za đakonise za sada nema mogućnosti. Crkva još nije donijela takvu odluku. No, da bi se mogli uvesti stalni oženjeni đakoni u konkretnim društvenim okolnostima, treba prije stvoriti uvjete, plaće i uzdržavanja, a i njihov društveni status nije nevažan. Oni jesu u Crkvi klerici, ali ipak su u praksi kako se u latinskoj Crkvi tretiraju klerici oni nešto malo drukčiji klerici u odnosu na društveni kontekst; to još nije, čini mi se, posve jasno iskristalizirano novom praksom. Ta nova praksa presporo se razvija.

Svakako bi bilo dobro da se sada u novim društvenim uvjetima đakonatu posveti dužna pažnja; takvi bi đakoni možda bili veliko osvježenje, ali do toga je ipak malo dulji put. Egzemplarna ređenja takvih đakona nisu opravdala očekivanja. Prije toga je potrebno reorganizirati sav pastoral prema novim zahtjevima.

b) Trajno ustanovljene službe i službe povremeno povjerene laicima

Nakon Sinode 1971. godine svojim motu proprio "Ministeria quaedam" (15. kolovoza 1972) papa Pavao VI. uspostavio je službu lektora (čitača) i akolita kao samostalne službe i odredio da se one pod odre-

đenim uvjetima mogu trajno podjeljivati muškarcima. Za te službe je teološki temelj sakrament krsta i potvrde. Prema tome nema zapreke da se takve službe trajno ne podijele i laicima. U pojedinim partikularnim Crkvama konkretne moduse i uvjete za to određuju biskupske konferencije (kan. 230). No, te iste se službe mogu povjeriti laicima (muškima i ženskima) povremeno (kan. 230 § 2 i 3), pa se zato u praksi ne osjeća velika potreba za takvim trajnim službama. Meni se zato čini da treba veći naglasak staviti na povjerene laičke službe nego na te trajno u Crkvi ustanovljene. To je prikladnije u evangelizacijskom vidu pastoralu, jer se dobiva veća mogućnost dinamike. Naravno, nema zapreka da biskupi neke laike ne uvedu i trajno u te službe. Sada bi se to i u našim uvjetima lakše učinilo nego prije kad su se laici bojali javno izlagati. Međutim, za uvođenje nekih trajnih službi u Crkvi traži se i socijalno rješenje: pitanje plaće i sl., za što u nas još nisu stvoreni dovoljni uvjeti.

Zakonik kanonskoga prava iz 1983. te je službe definirao, ali nije sasvim smirio one koji misle da je moguća, i da je poželjna, još i daljnja prilagodba, osobito s obzirom na veći udio žena. Jedan je biskup davno, još na Sinodi o svećenicima i pravdi u svijetu 1971., izjavio: "Za isključenje žene bilo iz koje crkvene službe ne smije poslužiti ni jedan argument koji se temelji isključivo na muškim predrasudama i na slijepoj ovisnosti o posve ljudskoj tradiciji, što se svodi na anakronističko predstavljanje ženina društvenog položaja i na krhko tumačenje Svetog pisma."¹⁴ Ženi nije bilo dopušteno, primjerice, vršenje službe akolita (da ministrira kod mise). Sada je to dopušteno posebnim odgovorom Papinskog vijeća za tumačenje Kodeksa crkvenog prava kao tumačenje kan. 230: odluka je prepuštena svakom biskupu, ovisno o mjesnim prilikama. Biskupu je pak potreban savjet Bis-

¹³ Vidi: *Propositiones del Sinodo al Papa: Identità, comunione, missione*, u: "Il Regno - Documenti", (1994)21, str. 662-673.

¹⁴ Vidi kod L. BOFF, *Crkva, karizma i vlast*, Stvarnost, Zagreb 1987, str. 59.

kupske konferencije; da ne bude na štetu ministranata (muških).¹⁵ Pitanje je ne bi li bilo moguće da se na kreativniji način i danas razmišlja npr. kako da se u kršćanskoj zajednici artikuliraju određene službe koje bi uklonile stalni dojam da se uporno podržava diskriminacija žene u krilu Crkve. Ne mora se uvijek samo misliti na žensko svećeništvo. Ohrabruje činjenica da je za prošlogodišnju Međunarodnu konferenciju o ženama održanu od 5. do 15. rujna u Pekingu Sveti Otac imenovao ženu kao voditeljicu delegaciju Svete Stolice.¹⁶

c) Angažman laika i neustanovljene službe

Ako polje službi u Crkvi shvatimo kao izraz pastoralne potrebe i šire od ovih strukturno artikuliranih službi, ukazuje se dosta novih modućnosti, a i perspektive su dobre. Neka iskustva po pojedinim mjesnim Crkvama s uključivanjem laika, što, primjerice, omogućuje kan. 230 § 3, već su dosta bogata. Počevši od službe vjeroučitelja i diplomiranih teologa, preko različitih animatora i savjetnika, na svim se Crkvenim razinama same po sebi nameću potrebe novim strukturnim rješenjima. Pastoralna vijeća na biskupijskoj i župnoj razini u tome bi trebala prednjačiti. Na žalost, ona sama još nisu u našim okolnostima dovoljno statutarno jasno postavljena, da bi mogla odigrati i promotivnu ulogu laičkog angažmana u crkvenim strukturama. Ja ću ovdje posebno malo više naglasiti župnu razinu, jer mi se ona ovaj čas čini nekako važnijom.

Što bi sve laici mogli raditi u župi ovisi o dva osnovna pastoralna koncepta: (1) samoj župi kao temeljnoj pastoralnoj strukturi i (2) pastoralnom radu u župi. Veoma je važno kakvu sliku župe ima župnik, a kakvu sami laici. Što župnik očekuje od laika i što laici očekuju od župe. Ako župa nije u njihovoj svijesti zajednica osoba koje ujedinijuje ista vjera, molitva, slavljenje otajstava, isto poslanje, onda se ne osjeća ni potreba da se duhovni potencijal osoba ugradi u zajedništvo; ako se župni pastoral ne shvati kao polje služenja, kao djelo cijele zajednice prema različitosti darova i službi, ne može se razviti svijest suodgovornosti u

izvršavanju poslanja. Za sada je župa još pretežito u svijesti vjernika kao servis za vjerske usluge. Laici ponajviše samo očekuju da budu što ljepše usluženi. Župnici se pak u takvoj situaciji još uvijek drže autoritarnog načela i stila.

Potrebno je stoga zajedno s govorom o laicima govoriti i o reorganizaciji župe i župnog pastorala. Moguće je više modela župne organizacije prema postojećem pravu i situaciji u pojedinim krajevima (biskupijama). Budući da je župa zajednica vjernika na čelu sa župnikom pod autoritetom biskupa, vjernici laici su pozvani da sudjeluju sa župnikom u cjelokupnom životu i poslanju župe prema svojem pozivu i darovima. A to znači počevši od djelatnog sudjelovanja u pripremi i samom slavljenju euharistije i sakramenata (liturgijski suradnici), dijakonije (caritas i sl.), evangelizacije i katehizacije (vjeroučitelji u školama i u župi) do sudjelovanja u upravljanju (pastoralna vijeća, ekonomski odbori itd.). No još je važnije da laici u župi, koja obično pokriva jedan određeni teritorij i jednu sociološku sredinu, unose u životnu sredinu kršćanski duh (u obiteljski, društveni, gospodarski... život). Kršćanski laici su u svakoj konkretnoj društvenoj sredini odgovorni za moralni standard (obrasci ponašanja, običaji, mentalitet...). Zajedno sa samoorganiziranjem laika u privatne udruge u Crkvi trebalo bi razvijati i duh sudjelovanja u crkvenom služenju po određenim službama. Čini se zato da je po župama potrebno afirmirati pojam župnog suradnika i organizirati *Zbor suradnika*, što bi u djelatnom smislu unijelo novu dinamiku i ukupni pastoral.

¹⁵ IKA broj 15/1994. - cijeli dokument: "Il Regno - Documenti", (1994)13, str. 394. Vidi o tome i IKA 41/1995 (12. X. 1995), str. 18.

¹⁶ To je bila dr. Mary Ann Glendon.